

NATUURFOCUS

Tijdschrift over natuurstudie en -beheer

JAARGANG 22 • N°3 • 2023 Maart | Juni | **September** | December
Retouradres: Natuurpunt • Coxiestraat 11 B-2800 Mechelen

bpost / PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

'Bedreigde planten en dieren' Veertig jaar later

Groene handhaving in Vlaanderen: **de boswachter**
Vissen en **eDNA** • **Japanse duizendknoop** verhitten

Groene handhaving in Vlaanderen: door de bomen het bos zien

Deel 2: Boswachter

Anneleen Wachters & Kaat Vanneste

Bijzondere veldwachter, boswachter of natuurinspecteur: Vlaanderen telt maar liefst drie types gespecialiseerde professionals die zorgen dat de natuurregeling (in brede zin) in Vlaanderen wordt nageleefd. Hun bevoegdheden, taken en de gebieden waar ze kunnen optreden zijn vaak erg verschillend. Heel wat burgers zien dan ook door de bomen het bos niet meer als het op groene handhaving aankomt. Met een driedelige reeks loodsen we je door de wereld van bijzondere veldwachters, boswachters en natuurinspecteurs. In de vorige editie van NATUURFOCUS kon je alles lezen over bijzondere veldwachters. Dit keer ligt de klemtoon op boswachters.

**68.500 hectare natuur, tien beheerregio's,
82 bezielers van de natuur**

De meer dan driehonderd natuurdomeinen van het Agentschap voor Natuur en Bos, goed voor bijna 68.500 hectare natuur, liggen verspreid over heel Vlaanderen: van De Westhoek in De Panne tot de Veursvallei in Voeren. De diverse gebieden zijn ondergebracht in tien beheerregio's, die het zenuwcentrum van het terreinbeheer vormen. Aan het hoofd van elke beheerregio staat een regiobeheerder, een soort opperboswachter die leiding geeft aan de ploegbazen, groenarbeiders en boswachters van de betrokken regio.

Elke boswachter is verantwoordelijk voor een 'boswachterij': een gebied dat bestaat uit een groot aaneensluitend geheel, uit een aantal kleinere terreinen of uit terreinen die sterk versnipperd zijn. De term 'bos' in de functietitel is enigszins verwarrend, want er zijn boswachters die gebieden met veel bos beheren, maar er zijn net zo goed boswachters met terreinen die eerder bosloos zijn en bijvoorbeeld vooral uit duinen of heidegebieden bestaan. Ook de grootte van het gebied dat boswachters beheren, kan flink variëren. Zo zijn er in het Meerdaalwoud en Heverleebos, met een oppervlakte van ruim 2.000 hectare, vier boswachters aan de slag omdat de grootte van het gebied daarom vraagt. Maar een boswachterij kan evengoed enkele honderden hectaren omvatten, verspreid over tientallen kleinere, versnipperde percelen.

Boswachters staan in de eerste plaats in voor het beheer: ze werken mee natuurbeheerplannen uit en zorgen ervoor dat die plannen correct uitgevoerd worden. In de praktijk is dat een permanente evenwichtsoefening tussen de

sociale, ecologische en economische functies van de domeinen. Momenteel zijn er bij Natuur en Bos 82 boswachters aan de slag. Voor velen is boswachter een iconisch beroep, al bestaan er ook wel wat misvattingen over of hebben sommige mensen er een al te romantisch beeld van. Er komt namelijk best veel administratie en kennis bij kijken. Jeroen Nachtergaele, afdelingshoofd Terreinbeheer bij Natuur en Bos, weet dat maar al te goed: 'Onze boswachters zijn de bezielers van de natuur die we beheren. Zij kennen hun gebieden vanbinnen en vanbuiten.'

Dat de agenda van een boswachter goed gevuld is en gestoeld is op kennis, mag alvast blijken uit het brede en diverse takenpakket dat we hieronder schetsen. Boswachters staan niet alleen in voor de natuurgebieden die ze beheren, maar bewaken ook het evenwicht tussen recreatie en de draagkracht van de natuur. Bovendien zetten ze sterk in op brandpreventie en treden ze op wanneer handhaving vereist is. Kortom, een boswachter moet van vele markten thuis zijn.

Beheer van natuur- en bosgebieden

Boswachters in Vlaanderen hebben heel uiteenlopende taken, maar belangrijk om weten is dat hun exacte takenpakket afhangt van de gebieden die ze beheren en de noden die daar opduiken. In de eerste plaats zijn boswachters verantwoordelijk voor het dagelijkse beheer van 'hun' natuur- en bosgebieden. De essentiële vraag daarbij is: wat zijn belangrijke natuurwaarden en hoe kunnen boswachters die behouden of ontwikkelen? Daarbij monitoren ze planten- en diersoorten, voeren ze herstelmaatregelen uit voor bedreigde soorten en zetten ze in op de bevordering van het ecologisch evenwicht.

Momenteel zijn er bij Natuur en Bos 82 boswachters aan de slag om meer dan 300 natuurdomeinen te beheren. Op de foto: boswachter Bart Roose. (© Natuur en Bos)

Met een doordacht beheer maken boswachters onze bossen bovendien sterker, weerbaarder en groter. Ze checken of bomen gezond zijn en controleren op ziekten en plagen. Waar mogelijk worden aanplantingen georganiseerd om het bos uit te breiden. Boswachters gaan ook zorgvuldig na welke bomen de groei van andere bomen kunnen hinderen. Bomen hebben immers licht nodig om groter en sterker te worden en door de beheertechniek van het 'dunnen' (waarbij geselecteerde bomen verwijderd worden) geven boswachters de bomen met het meeste potentieel meer licht en dus ook meer groeikansen. Op die manier ontstaat er variatie in de leeftijd van de bomen en ook dat maakt het bos veerkrachtiger.

Boswachter Mathieu Foré uit West-Vlaanderen zet in Houthulst, Staden, Zonnebeke, Ieper, Roeselare, Izegem, Moorslede en Ingelmunster vooral in op bosuitbreiding: 'Daarvoor leg ik contacten voor aankopen of probeer ik burgers te motiveren om te bebossen. Wanneer we een stuk grond hebben aangekocht voor bebossing, probeer ik de terreinen zo natuurlijk en doelmatig in te richten en aan te planten, om zowel recreatie, natuur en een mooie houtproductie te verwezenlijken. In mijn boswachterij ligt de nadruk vooral op uitbreiding van regionale bossen en stadsbossen. Dat lukt de laatste jaren heel goed.'

Soms moeten er bomen gekapt worden ten voordele van andere natuurvormen, zoals heide of stuifduinen. Sommige beschermde planten- en diersoorten hebben namelijk een zeer specifiek leefgebied nodig, anders dan een bos. Door bomen te kappen en andere natuurvormen kansen te geven, dragen boswachters bij

aan de realisatie van Natura 2000 of aan gebieden die erkend zijn als Europese topnatuur. Ook bij deze kappingen is het uiteindelijke doel de natuur sterker en weerbaarder te maken.

Koen Maréchal, boswachter Kust-Westhoek: 'Ik ben een boswachter die maar zeer weinig bos heeft. De oostkust is veeleer een gebied van duinen, graslanden, slikken en schorren. Hier zetten we in op een intensieve beheermonitoring, waarbij onder andere duingraslanden en poldergraslanden gecheckt worden op hun kwaliteit. Zo komen we te weten of het beheer moet aangepast worden om onze natuurdoelen te halen. Bij het beheer van graslanden worden we vaak geholpen door landbouwers die maaiwerken voor ons uitvoeren of die hun dieren op onze percelen laten grazen. Concrete afspraken maken met die landbouwers en de gemaakte afspraken opvolgen is dus een belangrijke taak. Daarnaast is de oostkust uiteraard heel bijzonder wat vogelsoorten betreft en ik heb het geluk er regelmatig op uit te kunnen trekken met Wouter Faveyts (een vogelkenner uit het Zwin, nvdr). Op die manier wordt mijn kennis over vogels steeds opnieuw aangevuld.'

Brandpreventie en -bestrijding

Een belangrijke boswachterstaak tijdens de lente- en zomermaanden bestaat uit brandpreventie en -bestrijding. Door de klimaatopwarming en de toenemende droogte moeten boswachters meer dan vroeger controles uitvoeren om mogelijke brandgevaaren te identificeren en om maatregelen te nemen die de verspreiding van brand voorkomen. Dat is vooral in heidegebieden aan de orde.

‘De meeste natuur- en bosgebieden situeren zich hier in Limburg op zeer droge zandgronden’, zegt Bert Geeraerts. Bert is sinds twee jaar boswachter van Bosland in Limburg, hij beheert het grote gebied samen met enkele andere boswachters. ‘Het sensibiliseren van recreanten in het kader van brandpreventie is een van onze belangrijkste taken tijdens de zomer. We controleren daarbij op het maken van vuur en of het rookverbod wel gerespecteerd wordt, maar we letten er ook op dat voertuigen correct geparkeerd staan aan de ingang van een natuurdomein zodat de hulpdiensten altijd snel toegang hebben tot het gebied indien nodig.’

Inzetten op recreatie waar de natuur dat toelaat

Boswachters beheren hun natuurgebieden zodat de biodiversiteit er alle kansen krijgt, maar denken daarbij ook aan mogelijkheden voor recreatie op plaatsen waar de draagkracht van de natuur dat toelaat. Boswachters doen ingrepen die bossen toegankelijker maken, zodat mensen zin krijgen om bossen te komen ontdekken, maar ze grijpen evengoed in wanneer de druk op bepaalde zones moet worden verminderd. Ze stippelen onder andere wandel- en fietsroutes uit, creëren speelzones voor kinderen en zorgen voor de veiligheid van de bezoekers door loshangende takken of zieke bomen, die bij hevige wind kunnen omvallen, te verwijderen. Een mooi voorbeeld van het zoeken naar evenwicht tussen recreatie en draagkracht is het Limburgse bosgebied Bosland. In deze gigantische natuurkern van meer dan 6.500 ha in Noord-Limburg werden in 2022 maar liefst 481.993 wandelaars geteld op de wandelroutes en 127.789

fietsers op het parcours Fietsen door de Bomen. Bosland heeft naar schatting ongeveer een miljoen bezoekers per jaar en de recreatie vindt vaak plaats in de onmiddellijke omgeving van kwetsbare leefgebieden en bijzondere soorten. De boswachters controleren er intensief de zones met verstoringsgevoelige habitats, zoals landduinen en heidegebieden, en de plaatsen waar soorten als de Gladde slang, de Nachtzwaluw of de Lentevuurspin leven.

Toezicht op het naleven van toegankelijkheidsregels

De natuur is in Vlaanderen beschermd door de milieuwetgeving. Concreet gaat het daarbij om de natuur-, bos-, jacht- en riviervisserijregelgeving. Natuur en Bos kijkt erop toe dat die wetgeving correct wordt nageleefd en zet in op een gerichte en rechtvaardige handhaving in functie van een slagkrachtig beleid rond natuurbescherming en -beleving. Het algemene principe is: hoe hoger de beschermingsgraad van een gebied is, hoe strenger de regels zijn om te handhaven.

Om de natuur in Vlaanderen te beschermen maakte Natuur en Bos het zogenaamde handhavingplan op. Dat plan geeft prioriteit aan de handhaving van onvergunde activiteiten, aan de grootste risico's of aan de inbreuken met de grootste impact op de kwaliteit van onze leefomgeving en natuur. De uitvoering van het handhavingplan is een taak van natuurinspecteurs in dienst van Natuur en Bos, maar ook van boswachters. Omdat

Boswachters doen ook aan handhaving in hun gebieden. Zo houden ze in het oog of honden wel aan de leiband lopen. (© Natuur en Bos)

Boswachters zijn verantwoordelijk voor het beheer van hun gebieden, maar ze maken hun domeinen waar mogelijk ook aantrekkelijk voor recreanten, bijvoorbeeld door wandel- en fietsroutes uit te stippelen. (Foto: Thierry de Coninck © Natuur en Bos)

boswachters voor natuurbeheer al veelvuldig aanwezig zijn op het terrein, kunnen zij ook op een efficiënte manier handhaven. Maar waar natuurinspecteurs in hoofdzaak een toezicht-opdracht hebben buiten de domeinen die eigendom zijn van Natuur en Bos, voeren boswachters toezicht uit binnen de domeinen die ze zelf in beheer hebben en die dus veelal eigendom zijn van Natuur en Bos.

De handhaving door boswachters is in de eerste plaats gericht op het doen naleven van de toegankelijkheidsregeling die geldt in hun gebieden en van de algemene toegankelijkheidsprincipes. De meeste gebieden hebben een toegankelijkheidsregeling (vaak TR genoemd) die bestaat uit een reglement en een toegankelijkheidskaart. De kaart geeft duidelijk de toegankelijke wegen en zones weer en geeft ook aan in welke zone een bepaalde soort recreatie kan plaatsvinden. Zo zijn er afgescheiden wandel-, fiets-, ruiter-, speel- of bivakzones. Boswachters houden een oogje in het zeil en kunnen handhaven wanneer recreanten zich niet houden aan de voorziene regeling. Klassieke voorbeelden van overtredingen op de toegankelijkheidsregels zijn: ruiters die rijden op plaatsen waar het niet mag, de organisatie van een risicovolle activiteit (al dan niet met een grote groep) zonder machtiging, loslopende honden, de paden verlaten in zones waar dat niet toegelaten is, er wordt schade toegebracht aan de natuur, sluikstort (door aanpalende burens die het bos als dumpplaats voor groenafval zien), gemotoriseerd verkeer waar dat niet mag, wildkamperen ...

Boswachters houden vooral indirect, maar soms ook direct toezicht. Indirect toezicht gebeurt tijdens hun gewone beheertaken. Tijdens hun dagelijkse bezigheden in de natuur kunnen ze soms op een activiteit stoten die niet door de beugel kan, zoals honden die niet aan de lijn lopen of mountainbikers die op het wandelpad fietsen. Als ze merken dat een bepaalde inbreuk heel regelmatig terugkeert, kan er een georganiseerde actie op poten worden gezet. Dat valt onder de noemer direct toezicht. Dergelijke gerichte acties vinden vaak plaats tijdens een weekenddienst. De boswachters zijn dan meestal met

twee. Indien nodig schakelen ze de hulp van natuurinspectie of de politie in. Merken ze bijvoorbeeld op dat een groep ruiters elk weekend een heidegebied doorkruist in een zone waar dat niet toegelaten is, dan kunnen de boswachters met de hulp van natuurinspectie de ruiters tijdens het weekend gezamenlijk op heterdaad proberen te betrappen. Hetzelfde geldt voor wildcrossers van wie de boswachters weten dat ze op bepaalde tijdstippen het bos onveilig maken. Ook dan kan de boswachter natuurinspecteurs inschakelen omdat zij meer bevoegdheden hebben. Natuurinspectie kan dan bijvoorbeeld met het parket de

Aantal aanmaningen, PV's en VV's door boswachters in de laatste vijf jaar

Jaar	Aanmaning	Verslag van Vaststelling (VV)	Proces-Verbaal (PV)
2018	268	119	51
2019	262	60	101
2020	723	79	271
2021	378	90	286
2022	285	37	194
Totaal	1916	385	903

De piek in 2020 is te wijten aan het feit dat er tijdens de coronaperiode uitzonderlijk veel bezoekers waren in de Vlaamse natuurgebieden. Daar waren ook bezoekers bij die de toegankelijkheidsregels nog niet zo goed kenden. Boswachters hebben daarom significant meer moeten handhaven. Bij de natuurinspecteurs was er een soortgelijke trend te zien in 2020. In 2021 deemsterde dat corona-effect geleidelijk aan weg. (Bron: Natuur & Bos)

Boswachters hebben een wapenschild op de mouw van hun uniform, met het logo van de Vlaamse overheid en het woord 'boswachter'. Op de foto: boswachter Koen Maertens. (© Natuur en Bos)

toestemming regelen om een fuik te plaatsen: een soort opvangtrechter waarin crossers zich vastrijden en waaruit ze niet kunnen ontsnappen. Meestal bestaat zo'n fuik uit een lang net dat strategisch en aan weerszijden van een bosweg wordt opgesteld om te verhinderen dat crossers opzij proberen te vluchten wanneer ze staande worden gehouden.

Boswachter Bram Cannaerts: 'Elk gebied heeft zo zijn eigen problemen. Zo trekt de Warandepas in Lille, die afgesloten is voor het publiek, tijdens de zomer veel jongeren aan die op zoek zijn naar een plek om te zwemmen of om samen rond te hangen. Ze breken de omheining af en laten veel afval achter. Ik hou ook extra toezicht op een speelbos, waar BMX'ers hun eigen parcours hebben aangelegd met heuvels en wipjes, om zo snel naar beneden te kunnen rijden. Die illegale parcours... dat is een gewoonte waar vanaf moet worden gestapt. En dat lukt enkel door voldoende toezicht te houden.'

Gepast optreden: van pepperspray tot PV

Patrouilles of terreintoezicht doen boswachters afwisselend alleen of met een collega-boswachter of regiobeheerder. Boswachters zijn gemachtigd om pepperspray en een wapenstok te dragen en indien nodig kunnen ze dwang uitoefenen (bijvoorbeeld fouilleren). Drie keer per jaar krijgen boswachters een onderhoudsopleiding voor het dragen van pepperspray en de wapenstok.

Boswachter Bram Cannaerts: 'Dat is niet meteen de meest favoriete opleiding van veel boswachters, maar het is wel nodig. Voelen we dat een situatie te groot of complex wordt om nog te handhaven, dan schakelen we de politie in. Handhaven is vooral belangrijk om een bepaalde cultuur te creëren in je natuurgebied. Zodra recreanten in een gebied duidelijk weten wat wel en wat niet mag, is er sociale controle en spreken mensen elkaar ook aan over zaken die verkeerd lopen. Op die manier merk je dat bepaalde overtredingen echt binnen de perken blijven. Als je als boswachter nooit ingrijpt of toezicht doet, dan krijg je gebieden waarvan iedereen denkt dat alles mag, ook al staan er overal bordjes met duidelijke informatie.'

Boswachter Bert Geeraerts: 'De expertise van boswachters zit in de specifieke terreinkennis. Daardoor kunnen we samen met de collega's van natuurinspectie gericht acties voorbereiden en uitvoeren. In de tweeënhalf jaar dat ik boswachter ben, heb ik nog maar een tweetal verslagen van vaststelling (VV) opge maakt. Dat is niet veel, maar ik steek liever mijn tijd in sensibilisering en in het aanspreken van mensen. Of deze aanpak werkt, kan ik niet meteen inschatten, maar wanneer de inbreuken flagrant zijn of ze gebeuren na een waarschuwing, zal ik zeker niet aarzelen om op te treden. Krijgen ze een waarschuwing en horen ze dat ze bij een volgende overtreding een boete van minstens 80 euro mogen verwachten, dan merk ik dat de meeste burgers daar toch echt wel over gaan nadenken. Ik zeg er meestal ook bij dat ze met dat geld toch wel leukere dingen kunnen doen.'

Behalve het gewone terreintoezicht en de terreincontroles mogen boswachters ook voertuigen en opslagplaatsen controleren. Bovendien kunnen boswachters voor dringende interventies opgeroepen worden. Bij misdrijven op heterdaad in de late uren of tijdens het weekend wordt per definitie de politie ingeschakeld.

In tegenstelling tot natuurinspecteurs en bijzondere veldwachters hebben boswachters geen graad van Officier Gerechtelijke Politie (OGP). Boswachters zijn wel aangesteld als gewestelijk toezicht houder bij ministerieel besluit en mogen daarom handhaven en toezicht uitvoeren in de gebieden die ze in beheer hebben. Belangrijk is wel dat de boswachter beëdigd is vooraleer hij of zij aan handhaving kan doen. Daarnaast zijn boswachters bevoegd

Drie keer per jaar krijgen boswachters een opleiding voor het dragen van pepperspray en de wapenstok. (© Natuur en Bos)

om een proces-verbaal (PV) op te stellen en om zaken voor 72 uur in bewaring te nemen.

Van vele markten thuis

De meeste boswachters kunnen rekenen op een ploeg groenarbeiders die werken uitvoeren in de natuur of kunnen aankloppen bij aannemers die beheerwerken uitvoeren. Die werken moeten uiteraard goed opgevolgd worden. Ook overleg hoort tot het takenpakket van een boswachter: regelmatige vergaderingen met andere natuurbeheerders, lokale groeperingen, natuurbeschermingsorganisaties, overheidsinstanties, vrijwilligers en brandweerdiensten waarborgen een effectief beheer van de natuurgebieden. Daarnaast zetten boswachters vaak in op het verstrekken van gebiedsinformatie aan het brede publiek.

Een goede boswachter heeft niet alleen veel natuurkennis of weet niet alleen hoe natuur beheerd moet worden, maar beschikt ook over een stevige portie zelfkennis en een grote mate van maturiteit. Boswachters zijn naast terreinbeheerders namelijk ook netwerkers, diplomaten en de aanspreekpunten op het terrein. Bovendien is het ene natuurgebied het andere niet. Er zijn grote verschillen tussen de taken die de boswachters uitvoeren op hun terreinen en elke boswachter legt eigen accenten, afhankelijk van de uitdagingen, de historiek en de mogelijkheden van het gebied.

Boswachter Waldo Dekeyser is een van de boswachters die instaan voor het beheer van het Meerdaalwoud in Vlaams-Brabant: 'Mijn gebied bestaat bijna uitsluitend uit bos. Het Meerdaalwoud is bovendien altijd bos geweest, dus je vindt er naast prachtige natuur ook veel historisch erfgoed. Zo zijn er nog veel sporen van de familie Arenberg, die hier eeuwenlang heer en meester was. Er zijn zelfs nog archeologische vondsten te bewonderen, zoals grafheuvels, kavelstructuren en oude wegen die getuigen van bewoning van in de steentijd tot in de Romeinse tijd. Daarvoor ga ik soms samen met medewerkers van Agentschap Onroerend Erfgoed en andere historische experts het terrein op.' (Meer informatie hierover is te vinden in Baeté H. et al. 2009. Miradal: Ergoed in Heverleebos en Meerdaalwoud.)

Waldo beheert daarnaast nog het Egenhovenbos, een gebied dicht bij de universiteit van Leuven met een heel andere eigenheid. 'Egenhovenbos bevindt zich vlak naast de faculteit wetenschappen. Daardoor wordt in Egenhovenbos, maar ook in Meerdaalwoud, soms wetenschappelijk onderzoek gevoerd. De afdelingen bio-ingenieur en biologie van de KU Leuven hebben heel wat onderzoeksprojecten lopen in onze bossen en ook het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) voert hier regelmatig onderzoek uit, onder andere in de bosreservaten.'

Bram Cannaerts, boswachter in Geel, Lille en Vosselaar, geeft aan dat de verschillen tussen de boswachterijen enorm groot kunnen zijn. 'Hoe goed je je ook voorbereidt op je job als boswachter, toch staan al je taken nooit allemaal samen op een A4'tje. Collega's die gebieden beheren rond de steden worden meer geconfronteerd met intensieve recreatie en specifieke situaties zoals hangjongeren of daklozen. Dat zien wij hier bijna nooit. Maar wat je in Limburg dan wel weer hebt, is dat er afval van drugslabs wordt gedumpt, vooral in gebieden waar weinig of geen mensen komen.'

Op de foto bovenaan een meetklem en onderaan de koninklijke hamer waarmee bomen gemarkeerd worden die geveld moeten worden. (© Natuur en Bos)

Strak in het pak

Boswachters dragen een bruin-beige uniform met een wapenschild op de mouw, voorzien van het logo van de Vlaamse overheid en het woord 'boswachter'. In tegenstelling tot wat veel mensen denken, is de bekende boswachtershoed geen verplicht onderdeel van het boswachtersuniform. Boswachters kiezen zelf of ze een hoed dragen of niet, al valt het niet te ontkennen dat de hoed wel bijdraagt aan de herkenbaarheid van de boswachter. Ook aan de recentste dienstwagens kun je de boswachter herkennen: de auto's zijn uitgerust met een opvallende lichtbalk met het woord 'boswachter' erop.

Boswachter worden – opleiding

Heel wat mensen zijn benieuwd naar wat je moet doen of kennen om boswachter te worden. De weg naar een job als boswachter

De boswachtershoed is een zeer herkenbaar deel van het boswachtersuniform, maar is niet verplicht. (© Natuur en Bos)

binnen de Vlaamse overheid is eigenlijk rechttoe rechtaan en volgt een duidelijk uitgestippeld pad: je moet slagen voor het examen van de opleiding Natuurmanagement-basis. Die opleiding volg je bij Inverde, het opleidings- en expertisecentrum van Natuur en Bos. Het examen test zeer grondig de basiskennis van natuur. Wie slaagt voor het examen na het eerste jaar, ontvangt het getuigschrift 'Natuurmanagement (basis)' dat deuren opent en dat bewijst dat hij of zij voldoende inzicht heeft om de eerste professionele stappen te zetten in natuurbeheer bij Natuur en Bos of als vrijwilliger of professional bij o.a. natuurverenigingen. Bovendien is het getuigschrift een belangrijke troef als je wil solliciteren bij natuurorganisaties, gemeenten en provincies. Ook voor de functie van boswachter bij Natuur en Bos heb je het getuigschrift van het eerste jaar Natuurmanagement nodig.

Daarnaast geeft het getuigschrift toegang tot het specialisatiejaar, het tweede jaar van de opleiding Natuurmanagement. In dat jaar kiest een cursist een van de drie verdiepingsmodules of specialisaties: boswachter, natuurinspecteur of advies & beleid van de groene ruimte. Een jaar lang leert een cursist alles wat hij of zij moet weten om in een van deze drie functies aan de slag te kunnen. Slaagt een cursist aan het einde van het tweede opleidingsjaar voor het examen gekoppeld aan de gekozen specialisatie, dan ontvangt hij of zij een getuigschrift 'Natuurmanagement', dat expliciet de gekozen specialisatie vermeldt. Bij de specialisatie boswachter ligt de focus op het herkennen en beheren van natuurstreefbeelden, bij natuurinspectie focust de opleiding vooral op natuurwetgeving en bij advies & beleid zijn natuurwetgeving, beleid en beheer drie sterk verweven aandachtspunten.

Boswachter Bert Geeraerts gaf eerst zelf les bij Inverde, maar kreeg gaandeweg bijzonder veel zin om zelf boswachter te worden: 'Net zoals heel wat anderen had ook ik de droom om

ooit boswachter te worden. Ik heb wel even gewacht vooraleer ik die kans nam. Ik werkte daarvoor als lesgever praktijkopleidingen bij Inverde, waar ik vooral mijn kennis en vaardigheden rond natuur- en bosbeheer doorgaf aan cursisten, maar ik ervaarde dat ik die kennis minder in concrete situaties op het terrein kon omzetten. Hoewel de voldoening van het lesgeven groot was, merkte ik dat ik meer voldoening haalde uit het zelf beheren van natuur. Uiteindelijk heb ik dan in 2021 de stap gezet en ben ik boswachter geworden in de regio Lage tot Hoge Kempen. Ik zie nu hoe het traject dat ik daarvoor doorlopen heb, me geholpen heeft bij het uitoefenen van mijn job als boswachter.'

Nieuwe uitdagingen

Het Agentschap voor Natuur en Bos heeft al enkele transformaties ondergaan en het beroep van boswachter is mee geëvolueerd. Bij de oprichting van België was het Bestuur der Waters en Bossen van het Belgische Ministerie van Landbouw verantwoordelijk voor alle natuur- en bosgebieden. Vanaf 1983 werden die bevoegdheden gefederaliseerd en werden ze ondergebracht in de afdelingen 'Natuur' en 'Bos en Groen' van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Pas op 1 april 2006 zijn die twee afdelingen samengebracht in het welbekende Agentschap voor Natuur en Bos. Intussen is ook de invulling van het takenpakket geëvolueerd in functie van nieuwe uitdagingen, zoals blijkt uit getuigenissen van een aantal boswachters. .

Boswachter Mathieu Foré: 'Ik ben al boswachter sinds 1996. Er is inderdaad veel veranderd. Vroeger deden we alles als boswachter: beheer, beleid en handhaving. We waren echt de vertegenwoordiger van Bos en Groen in de gemeenten. We hadden toen veel meer contacten en relaties met allerlei mensen en instanties. Dat leverde grote voordelen op voor meer inzicht in je gebied en je kon ook veel zaken oplossen vanwege de brede

Liefde voor de natuur

Vraag aan boswachters waarom ze voor deze job kozen en je hoort vaak dat de fascinatie voor natuur er al van jongs af aan inzat. Koen Maréchal, boswachter in de regio Kust-Westhoek: 'In het weekend ging ik met mijn vader op pad in de bosrijke zuidrand rond Brugge. Ik zag de cyclus van de seizoenen en dat intrigeerde me. In de zomer gingen we met het hele gezin stappen in natuurgebieden in Duitsland en Oostenrijk. Ook bij de scouts was ik voortdurend bezig met natuur. Ik heb er altijd van gedroomd om professioneel bezig te zijn met natuur. Het heeft een tijd geduurd, maar het is me uiteindelijk gelukt.'

Het is bovendien een relevante job, want boswachters dragen op een heel concrete manier bij aan een betere toekomst van onze planeet. Boswachter Mathieu Foré maakte hiervoor zelfs een opvallende carrièreswitch: 'Ik heb vijftien jaar bij een bank gewerkt, maar heb altijd veel gehouden van natuur en bos. Er was ooit een programma op de radio waarin werd verteld hoe je kon intekenen om bomen te kopen. Er werd in datzelfde

programma ook info meegegeven over de opleiding tot boswachter. Ik besloot onmiddellijk om die opleiding te volgen en heb echt hard gestudeerd. Ik wou absoluut boswachter worden en ik was dolgelukkig toen dat lukte. Ik had dikwijls droombeelden van mezelf aan het einde van mijn leven, nadenkend over wat ik nu had bijgedragen aan onze planeet. Als boswachter kan ik mijn eigen kleine bijdrage leveren om onze natuur en onze aarde te helpen.'

Boswachter Bram Cannaerts: 'In een wereld van mails, rapporten, overleg, computermodellen en Europese richtlijnen is het een voorrecht om als boswachter de tijd te kunnen nemen om een gebied echt te leren kennen. Zowel 's morgens als 's avonds, bij mooi weer, of wanneer het vriest of regent. Zo kunnen wij door onze kennis bijvoorbeeld aangeven waar een theoretisch plan vastloopt of waar een bepaalde ingreep op het terrein niet haalbaar is. Dat is gewoon het resultaat van jaren kijken naar een gebied. En dat kijken word je nooit beu.'

kennis. Door de opsplitsing zijn de relaties verminderd en is onze invloedssfeer beperkter. Daartegenover staat dat de natuurbeheer- en beleidsmaterie er niet eenvoudiger op is geworden en je onmogelijk alles nog kunt opvolgen.'

Ook de veranderingen in de maatschappij brengen veranderingen teweeg voor boswachters, vertelt boswachter Koen Maréchal: 'Iedereen is mondiger geworden, dat is zeker veranderd. Toen ik twintig jaar geleden begon en iemand aansprak omdat die zich niet aan de toegankelijkheidsregels hield, volgde er meestal een verontschuldiging. Nu volgt er regelmatig een hele tirade en wordt onze bevoegdheid vaak in twijfel getrokken. Je moet je ook voortdurend aanpassen als boswachter: twintig jaar geleden was er geen sprake van elektrische steps, speedpedelecs of elektrische scooters. De toegankelijkheidsregels implementeren was toen een stuk eenvoudiger.'

Boswachter Waldo Dekeyser is nog maar enkele jaren aan de slag in het Meerdaalwoud, maar als zoon van een boswachter heeft hij toch gemerkt hoe de job veranderd is door de jaren heen. Vooral de administratieve werkdruk is sterk toegenomen, vindt hij: 'Je moet als boswachter nu heel wat uren achter een bureau slijten, dat was vroeger veel minder het geval.'

'Wat vandaag ook opvallend is, is de toegenomen recreatiedruk, gaat Waldo verder. 'Toen mijn vader midden jaren zeventig als boswachter begon, was het bos bij wijze van spreken leeg. Er werd gejaagd, er was houtexploitatie, maar mensen gingen in hun vrije tijd niet massaal wandelen, joggen of mountainbiken in het bos. Uiteraard is het positief dat mensen nu veel meer bewegen en de natuur intrekken, maar het is niet zo eenvoudig om dat allemaal gestroomlijnd te krijgen. De druk op onze bossen en natuurgebieden is tegenwoordig zo groot dat het een constante uitdaging is om iedereen, zowel ruiters, lopers, natuurvorsers, wandelaars, houtexploitanten, hondeneigenaars als jagers, daar een plaatsje te geven en tegelijk de natuur te beschermen.'

Omdat steeds meer mensen de weg naar het bos vinden, hebben ze er vaak een eigen mening over. Boswachters moeten dus ook rekening houden met de publieke opinie. Waldo vult

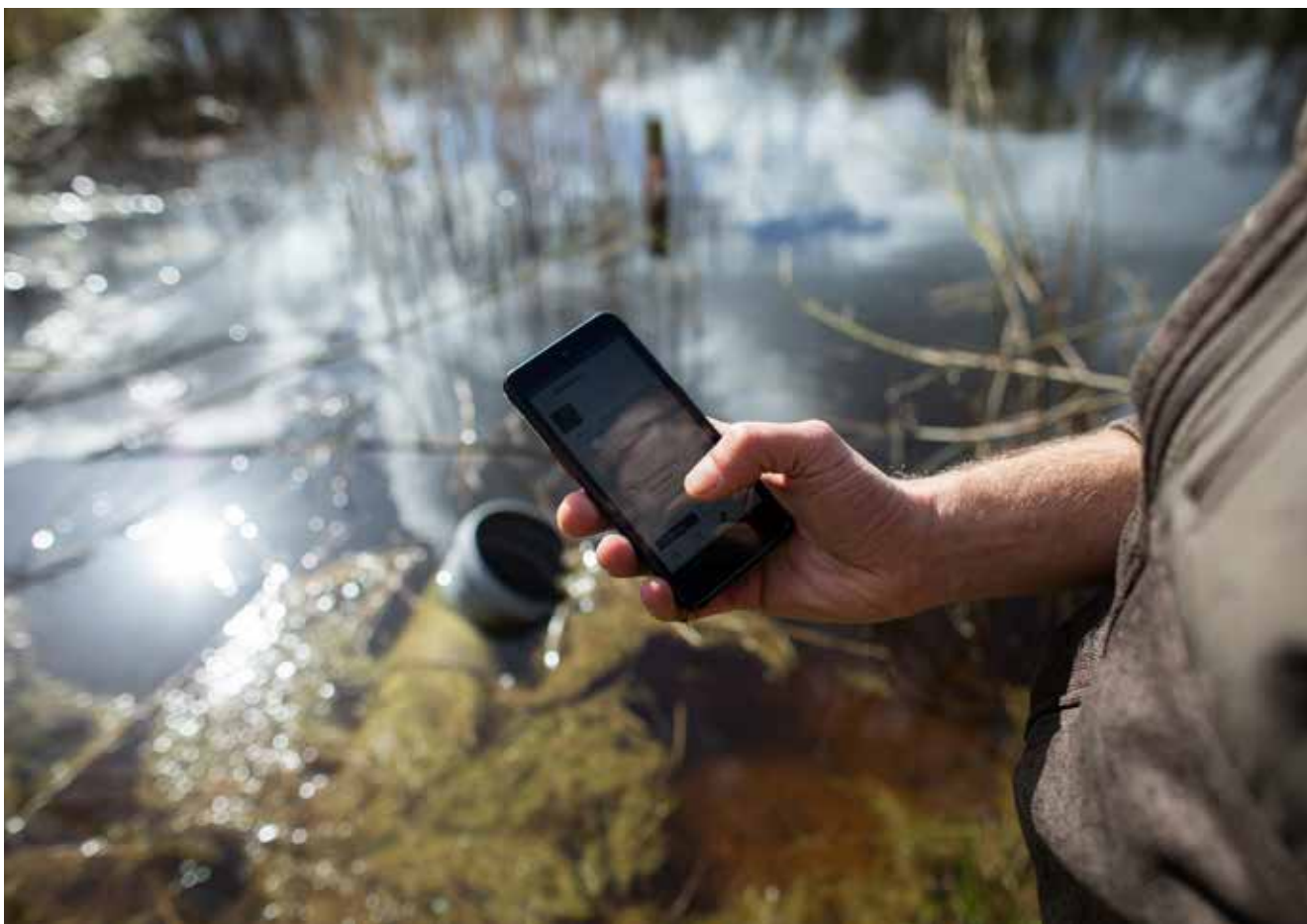
De toegankelijkheidsbordjes leggen de regels van het natuurgebied uit, waar er een hondenlosloopzone is bijvoorbeeld, en dat je steeds je afval mee naar huis moet nemen. (© Natuur en Bos)

Instagrammende boswachters

Omdat steeds meer mensen de weg naar het bos vinden, voelen ze zich ook betrokken bij het beheer ervan. Wanneer bosbezoekers zien dat er bomen gekapt worden of een mountainbikeroute afgesloten wordt, zullen ze daar sneller vragen over stellen dan vroeger. Daarom zetten boswachters tegenwoordig sterk in op communicatie en sensibilisering. Dat doen ze niet alleen door mensen aan te spreken op het terrein of door het plaatsen van infoborden, maar ook via sociale media. Eerst was een aantal boswachters aanwezig op Twitter, maar nu hebben velen onder hen een eigen Instagram-account waarmee ze nog meer mensen kunnen bereiken. Met informatieve posts en inspirerende foto's willen ze mensen niet alleen warm maken voor de natuur, maar willen ze ook en vooral tonen wat er allemaal in een natuurgebied gebeurt of moet gebeuren. Zo kom je bijvoorbeeld te weten dat een mooi grasland er niet zomaar komt, maar het resultaat is van jarenlang specifiek beheer. Op die manier krijgt het brede publiek een beter inzicht in natuur- en bosbeheer en komt er hopelijk meer respect voor dat beheer en de natuur in de plaats. Een overzicht van de Instagrammende boswachters vind je op www.natuurenbos.be/instagram

aan: 'Wanneer bezoekers tijdens een boswandeling zien dat er bomen gekapt worden, zullen ze daar sneller vragen over stellen dan vroeger, omdat er bij het publiek meer aandacht is voor het ecologische aspect. Gelukkig hebben we dan steeds het beheerplan dat we als houvast gebruiken, al zien we ook daar dat we de vooropgestelde koers soms noodgedwongen moeten wijzigen door snel veranderende omstandigheden. Logisch, want met de klimaatverandering moeten we nu korter op de bal spelen.' Daar is ook de bijna gepensioneerde boswachter Dirk Raes het mee eens. Hij was maar liefst veertig jaar boswachter, eerst 34 jaar in het Zoniënwood, daarna zes jaar aan de kust, meer bepaald in de IJzervallei: 'Op het einde deden we veel meer aan klimaatadaptief bosbeheer. Dat betekent dat we goed kijken welke soorten het meest resistent zijn tegen de nieuwe weersomstandigheden, zoals warme zomers en overmatige neerslag. We voorzien nu ook een mantel- of zoomvegetatie, zodat je een bos creëert dat aangepast is aan de wisselende klimaatomstandigheden.'

Wat wel onveranderd bleef, is de naam. In tegenstelling tot de verdwenen termen 'houtvester' en 'woudmeester' is de term 'boswachter' blijven bestaan. Daar is boswachter Mathieu blij om: 'Er was even sprake van om de boswachter een 'wachter' te gaan noemen. Maar wie wil er nu 'wachter' worden? Ik zou het fijn vinden dat er blijvend respect is voor traditie.'

Met hun eigen Instagram-account kunnen de boswachters nog meer mensen warm maken voor de natuur, maar willen ze ook en vooral tonen wat er allemaal in een natuurgebied gebeurt of moet gebeuren. (© Natuur en Bos)

Groene handhaving in Vlaanderen

	Bijzondere veldwachter	Boswachter
Aantal in Vlaanderen	Ongeveer 500	82
Taken	Toezicht, sensibilisering en handhaving. Soms ook onderhoud van landschapselementen. Taken worden bepaald in de aanstellingsakte.	Legt zich toe op het beheer van een gebied. Voert daarbij ook toezicht uit, sensibiliseert en handhaaft.
Gebied waar opgetreden wordt	Wordt aangesteld door een aansteller op basis van een aanstellingsakte. De aansteller kan o.a. een provinciaal domein, een WBE, een natuurbeschermingsorganisatie of een particuliere grondbezitter zijn.	Werkt voor en in gebieden die eigendom zijn van het Agentschap voor Natuur & Bos.
Grootte van het gebied waar opgetreden wordt	Varieert sterk. Een bijzondere veldwachter aanstellen kan vanaf een gebied van minstens 100 ha.	Varieert sterk van grote aaneenschakelde natuurgebieden tot kleinere gebieden of gebieden die sterk versnipperd zijn.
Opleiding en erkenning	Opleiding aan een erkende politieschool + erkenning en benoeming door een provinciegouverneur (te verlengen na vijf jaar).	Certificaat Natuurmanagement (Inverde). Kan solliciteren voor de functie van boswachter zodra het getuigschrift van het basisjaar behaald werd.
Uniform	Donkergroene broek en een parka, trui, polo of een hemd, das en pet met opschrift 'Bijzondere veldwachter'.	Bruin/beige uniform met op de mouw een wapenschild met het logo van de Vlaamse overheid en het woord 'Boswachter'. Sommige boswachters dragen ook een hoed.
Legitimatiekaart	Ja	Ja
Gewapend met een geweer	Nee, niet per definitie. Hangt af van de aanstellingsakte. De meeste bijzondere veldwachters zijn niet gewapend.	Nee. Draagt wel een wapenstok en pepperspray.
Handhavings- en opsporingsmogelijkheden	Lichte of zware aanmaning Verslag van Vaststelling Proces-Verbaal GAS-boetes (indien opgenomen in de aanstellingsakte) Kunnen opsporen (bv. huiszoeking) maar dat komt in de praktijk zo goed als nooit voor.	Lichte of zware aanmaning Verslag van Vaststelling Proces-Verbaal
Statuut	Officier Gerechtelijke Politie (OGP)	Gewestelijk toezichthouder
Recht van Bijstand	Kan rekenen op recht van bijstand van politie of natuurinspectie bij zwaardere casussen.	Kan rekenen op recht van bijstand van politie of natuurinspectie bij zwaardere casussen.

Boswachter is een nobel beroep, maar het beroep uitoefenen kan soms best zwaar zijn in deze turbulente tijden. Maar als puntje bij paaltje komt, zijn de boswachters blij en trots dat zij het verschil kunnen en mogen maken. Dat vat boswachter Bert Geeraerts mooi samen: 'Soms stellen mijn collega's en ikzelf weleens de vraag: heeft het allemaal nog zin wat we doen? Klimaatopwarming, versnippering ... Wat kunnen we er nog aan doen? Is het niet dweilen met de kraan open? Maar zodra we dan

weer op het terrein zijn, is onze mindset weer anders. We mogen het hoofd niet laten hangen. We zullen doorgaan, wij zullen een bos en wat gras dat nog groen is overlaten aan de toekomstige generaties. Want hoewel er op onze schouders een immense verantwoordelijkheid rust om onze waardevolle natuur te behouden, verder te ontwikkelen en klimaatresistent te maken, zijn wij best trots om tot die groep te behoren die dat elke dag probeert waar te maken!'

DANKWOORD

Dit artikel kwam tot stand met de hulp van Jeroen Nachtergaele, afdelingshoofd Terreinbeheer bij het Agentschap voor Natuur en Bos, en de vlotte medewerking van boswachters Bram Cannaerts, Waldo Dekeyser, Mathieu Foré, Bert Geeraerts en Koen Maréchal. Ook Sarah Roggeman, diensthoofd natuurinspectie, en Gui Winters, themabeheerder toezicht en handhaving bij Natuur en Bos, gaven waardevolle input en cijfers door. Fotografe Ellen van den Bouwhuysen nam de boswachterfoto's.

AUTEURS

Anneleen Wachters en Kaat Vanneste zijn allebei communicatieverantwoordelijke bij het Agentschap voor Natuur en Bos.

CONTACT

E-mail: kaat.vanneste@vlaanderen.be - anneleen.wachters@vlaanderen.be